

"עד שייוותרו רק אלה שדמם טהור" - על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

יאיר קורן-מיימון

תקציר

מחקר הספרות הצביע על סוגות ספרותיות רבות הקיימות בעלילת ספרי "הארי פוטר" מאת הסופרת ג'יי קיי רולינג, כגון סיפור בלשי, סיפור חניכה, סיפור פנטזיה, סיפור הרפתקאות, סיפור חברתי וסיפור פמיניסטי.

במאמר זה אטען כי בסדרת הספרים באים לידי ביטוי רעיונותיה של האידאולוגיה הנאצית. הגזענות, שהיא נושא מרכזי החוזר ונשנה בסדרת הספרים, איננה רק מסר חינוכי ש"צמח באופן אורגני מתוך העלילה" כפי שציינה רולינג באחד מראיונותיה, אלא תשתית יסוד במלאכת מחשבת מתוכננת של הסופרת בכתיבתה הספרותית. כלומר, רולינג הושפעה מתפיסותיה של האידאולוגיה הנאצית ושאבה ממנה את רעיונותיה לצורך בניית עלילתה. כך יצרה אנלוגיה סמויה ומתוחכמת בין האידאולוגיה הנאצית שפעלה תחת משטרו הדיקטטורי של הרודן אדולף היטלר בגרמניה (1933-1945) ובין האידאולוגיה של ממלכת השאול בהנהגתו של העריץ האיום, הלורד וולדמורט, בעולם הקסם. ההקבלה באה לידי ביטוי בדמיון המתקיים בביוגרפיה של היטלר, המנהיג ההיסטורי, ושל הדמות הספרותית, וולדמורט, בתפיסותיהם האידאולוגיות ובדרכי פעולותיהם למימושן. כך יוצא אפוא שאפשר לקרוא את "הארי פוטר" גם כסיפור אלגורי שמעמיד במרכזו מאבק ארכיטיפי קדום בין בני אור לבני חושך שבו רולינג מזהירה את האדם מפני פוטנציאל יצר הרוע וההרס הטבועים בו.

מילות מפתח: ג'יי קיי רולינג; הארי פוטר; נאציזם; סיפור אלגורי.

פוליטיקה ואידאולוגיה בספרות ילדים

בפרק המסכם של ספרו כתב איגליטון (Eagleton, 1996, pp. 169-170):

למעשה אין צורך לגרור את הפוליטיקה אל תורת הספרות [...] היא הייתה שם מלכתחילה. ב'פוליטיקה' אני מתכוון לדרך שבה אנו [בני-האדם] מארגנים את חייו בחברה, וליחסי הכוח שארגון זה כרוך בהם [...] ההיסטוריה של תאוריית הספרות המודרנית היא חלק מההיסטוריה הפוליטית והאידאולוגית של תקופתנו [...] הספרות תמיד תהיה קשורה בהכרח בתפיסות פוליטיות ובערכים אידאולוגיים.

הקשר בין ספרות לאידאולוגיה נעוץ בכך שיצירות ספרות רבות משקפות מציאות חברתית במידה זו או אחרת. הספרות שעוסקת בגורמים המעצבים את האדם ואת ההוויה האנושית צומחת ונצרכת בתוך הקשר היסטורי, חברתי ופוליטי הנתון לשינויים. מכאן שכל כתיבה, קריאה ופרשנות של יצירת ספרות מושפעות רבות ממקומו המסוים של הסופר או הקורא בחברה ומהיבטים מגוונים של זהותו המגדרית, המעמדית, האתנית והפוליטית.

בדומה לסוגות אחרות בספרות, גם ספרות הילדים מתקיימת במרחב פוליטי של דיאלוג ושיח, וייחודיות זו באה לידי ביטוי במתח שבין חירות לשליטה, כלומר בין הזכות לחופש הדיבור ובין האפשרות (של מבוגרים) לעצב בכוח את דעתם של ילדים.

בראשיתה שיקפה ספרות הילדים והנחילה נורמות ואידאולוגיות הגמוניות. כמו כן היא שימשה אחד מהאמצעים המובהקים לחינוך ובאמצעותה הועברו ערכים שהשלטון ביקש להנחיל לילדים כדי שאלה ברבות הימים יהפכו לאזרחים מועילים וצייתנים. הילד נתפס אז כאובייקט לעיצוב ולשיפור בעולם של מבוגרים "כל יודעים". תפיסה מסורתית זו שראתה בספרות הילדים כלי חינוכי בלבד, התכחשה לקיומה של פוליטיקה בחיי הילדים במציאות וגם בספרות.

בעקבות התפתחויות חברתיות ופסיכולוגיות ששינו את פני החינוך ובייחוד את מעמדו של הילד בעידן המודרני, השתנתה הפילוסופיה החינוכית ועמה חלו שינויים רבים מאוד בספרות הילדים. שוב אין רואים את הילדות כתקופת הכנה לחיים שבעתיד, אלא כתקופה חשובה כשהיא לעצמה למימוש היכולות של הילד. האמנה בדבר זכויות הילד, שעוצבה במהלך שנות השמונים של המאה העשרים ושאומצה על ידי מדינות או"ם רבות, משקפת את השינוי שחל ביחס אל הילדים, משום שהיא כוללת לא רק הסכמה באשר לזכויותיהם, אלא גם הכרה בחירויותיהם. לא רק הזכות להגנה על חייהם, שלומם וביטחונם של הילדים, אלא גם הכרה בזכותם לחשוב, לדבר, להישמע ולהשפיע על קבלת החלטות הנוגעות אליהם (גדרון, 2013).

הליך דומה התרחש גם בספרות הילדים העברית. בעוד שבשנות הארבעים גויסה ספרות הילדים לצורך העברת ערכים אידאולוגיים ולאומיים, הרי שבין שנות החמישים לשנות השבעים הלכו והתחזקו בה תהליכי נורמליזציה ופמיניזציה שבאו לידי ביטוי במעבר מיצירה לאומית ליצירה אינדיבידואלית ואוניברסלית (ברוך, 1991; קרן-יער, 2007).

משנות השישים הלכה והתבססה ספרות הילדים הישראלית כתחום עצמאי שנפרד מספרות המבוגרים והופך למערכת מלאה, המתפקדת על אותו בסיס שעליו מתפקדות המערכות הספרותיות

בעולם המערבי (שביט, 2000, עמ' 19). תהליך זה מוסיף להתפתח משנות השמונים ואילך וספרות הילדים הישראלית חותרת תחת ערכים ונורמות שהתקבלו כמובנים מאליהם בשנים קודמות ומעמידה אותם במבחן מחודש. כמו כן היא בוחרת להתמקד בצרכיו האישיים של הילד, של משפחתו ושל חבריו ובסוגיות עדתיות, גזעיות ומגדריות (גלבוץ, 1994; כהן, 1988; רגב, 1992). החירות והחתרנות המאפיינות מרחב ספרותי זה מעוררות בילדים מודעות פוליטית וחברתית ומעודדות לראייה ביקורתית. כך ילדים יכולים ליזום בעצמם, לעצב את תפיסותיהם ולממש את זכותם לנקוט עמדה ולפעול בהתאם לדעותיהם. למשל, ספרי ילדים שעוסקים בסכסוך היהודי-פלסטיני, כגון "הפיצוץ ברחוב אהל"ן" (1985), "סמיר ויונתן על כוכב מאדים" (1994) ו"להיות בת של צועני" (1996) מאת דניאלה כרמי, מתארים את הילדים כמי שמתנגדים לדיכוי, מנסים להתגבר עליו ולכונן ביניהם יחסים אלטרנטיביים של שלום ואחוה. כך גם למשל ספרי ילדים בעלי תמות קוויריות שעוסקים בנושאים של חד-מיניות ומשפחות אלטרנטיביות, מציגים מגוון רחב של קבוצות, תרבויות וקהילות הקיימות בחברה האזרחית, ומתוך כך מעניקים לקוראיהם נקודת מבט הומניסטית, דמוקרטית ופולרליסטית. היצירות מצדדות בשונה, ב"אחר", מציגות את הדמויות הקוויריות כדגמים ראויים לחיקוי בזכות אישיותן, מעשיהן והשקפת עולמן, והן מדגישות את הלגיטימיות של משפחות אלטרנטיביות לסוגיהן (פדבה, 2014; רודין, 2013, 2014).

הספרות הפנטסטית ממציאה עולמות דמיוניים חדשים, מציעה עולם קסום שאינו כבול לחשיבה הרציונלית, להיתכנות המדעית, לאמתות ולגבולות האפשרי, ולכן יש לה היכולת לכתוב על המציאות בדרך חתרנית יותר, ומכאן שהיא בעלת כוח פוליטי רב.

סיפורי פנטזיה רבים משמשים לא אחת כאלגוריות פוליטיות המבקרות את מציאות חיינו ואת המתרחש בעולמנו. למשל, "שר הטבעות" (טולקין, 2004) ו"משחקי הרעב" (קולינס, 2010) נכתבו בהשפעת הפרדיגמה של המלחמה הטוטלית – אחד הרעיונות החשובים בהיסטוריה של אירופה המודרנית. הקרב בין המערב לחילותיו של סוארון והמאבק בין הקפיטול למחוזות הם סמל למלחמה הטוטלית בין טוב לרע. ב"משחקי הרעב" מתלווה לכך ביקורת כלפי רעיון הדיקטטורה המחשבתית וההשפעה ההרסנית של תרבות הראליטי.

במאמר זה אבקש לחשוף את התפיסה האידאולוגית הנסתרת המצויה בתשתית סדרת הספרים של "הארי פוטר" מאת ג'יי קיי רולינג. אטען כי קיימת בתבנית היסוד העלילתית אלגוריה סימבולית למאבק המתקיים בין בני-אור לבני-חושך, בין משטרים ליברליים ודמוקרטיים למשטרים דיקטטוריים וטוטליטריים. בעוד הרובד הגלוי של העלילה מציג את סיפור חייו האישי של הארי פוטר, של משפחתו ושל חבריו, הרובד הסמוי מכוון נגד תפיסה אידאולוגית גזענית שמוסווית באמצעות לבוש עלילתי דרמטי.

"עד שייותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

הרקע לכתיבת "הארי פוטר" וסקירת מחקר

סדרת ספרי "הארי פוטר" זכתה להצלחה חסרת תקדים בקרב ילדים, בני נוער ומבוגרים. הסדרה נחשבת לרב-מכר עולמי, תורגמה ליותר משישים שפות, זכתה בפרסים רבים, נמכרה במיליוני עותקים ועיבדו אותה לאחת מסדרות הסרטים המצליחה ביותר בתולדות הקולנוע מבחינת ההכנסות ממכירת כרטיסים.¹

הצלחתו של "הארי פוטר" נעוצה בין השאר בכך שאפשר להגדירו כטקסט אמביוולנטי. טקסט אמביוולנטי הוא טקסט השייך באופן רשמי למערכת אחת [ספרות הילדים] אך נקרא גם על ידי קהל קוראים של מערכת אחרת [ספרות המבוגרים] (שביט, 1996, עמ' 185-197).

רולינג הפעילה מניפולציות על הדגמים המוכרים של שתי המערכות, וכך יצרה טקסט שמצליח לפנות בעת ובעונה אחת לשני קהלים אחרים ברמות אחרות.

ספרי "הארי פוטר" נחקרו מכמה היבטים: סיפור **בלשי** המתחקה אחר הבנת דמותו האפלה וההחידתית של הלורד וולדמורט שרצה את הוריו של הארי פוטר בנסיבות מסתוריות; סיפור **הניכה** המתאר את תהליך ההתבגרות של גיבורו, הארי פוטר, והפיכתו מנער לאב. תהליך ההתבגרות כולל את השלבים הידועים: עימות עם סמכויות, התמודדות עם אתגרים, התעוררות ארוטית, גיבוש הזהות המינית, גילוי ה"אני" והתפתחות העצמיות; סיפור **פנטזיה** המציג עולם קסום של קוסמים, מכשפות ושלל יצורים מופלאים המופיעים בסיפורי-עם, באגדות ובמיתוסים, כגון ענקים, דרקונים, שדים, רוחות רפאים, טרולים, גמדים וכדומה; סיפור **הרפתקאות** המתאר את השתלשלות מסעם המשותף של הארי פוטר וחבריו, רון וויזלי והרמוני גריינג'ר, בדרכם לגבור על אדון האופל וצבא תומכיו ולהשיב את הסדר אל כנו; סיפור **פמיניסטי** שאמנם מציב במרכזו דמות של נער, אך בא להדגיש את עליונותה של הנערה דוקא. הרמינוני עולה על הארי פוטר בחוכמתה, בתושייתה וביכולת הקסם שלה. הארי אינו מצליח להשיג את מטרותיו בלעדיה, והיא אף מצילה את חייו כמה פעמים הודות לחשיבתה המהירה ואומץ לבה. גם מינרווה מקגונגל, דולורס אמברידג', בלטרקס לסטריינג' ומאדאם אולימפה מקסים – כולן מתוארות כנשים חזקות ומוכשרות שלא אחת עולות בכוחן ובחזות שכלן על הגברים; סיפור **חברתי** שמביע ביקורת על הפערים הכלכליים בין עניים (וויזלי) ובין עשירים (מאלפוי), ויוצא חוצץ נגד רמיסת זכויותיהם של החלשים בחברה, למשל היחס המפלה שניתן לגמדוני הבית המתוארים כ"עבדים השחורים" של עולם הקסם (Anatol, 2003).

רולינג מציינת שהרעיון לכתוב את "הארי פוטר" נוצר בקרבה לאחר שרשרת של אירועים קשים שחוותה בחייה: מות אמה, הגירושין מבעלה האלים – חורחה ארנסט, פיטוריה מעבודתה כמורה, העוני שהיה מנת חלקה עד שנאלצה בלית ברירה לפנות לעזרת רשויות הסעד לצורך מחייתה וכדי לקבל סיוע בגידול בתה ג'סיקה. על רקע אירועים אלה ששימשו זרז לכתיבה, צמח הרעיון ליצירת "הארי פוטר", כאשר קווי עלילתו המרכזיים של הסיפור נטוו, על פי עדותה של רולינג עצמה, במהלך נסיעת רכבת אחת – נסיעה הזכורה לרולינג היטב בשל המצב הנפשי הקשה שהייתה

1. *Movie Franchises Index*, Retrieved from www.the-numbers.com

שרויה בו (סמית, 2002, עמ' 118-132).

הספר הראשון "הארי פוטר ואבן החכמים" יצא לאור ב-1997 כאשר לאחריו הקפידה רולינג להוציא ספר נוסף בסדרה כמעט כל שנה. הסופרת המצליחה הזמנה לטקס הענקת תארים לבוגרי אוניברסיטת הרווארד, ובו סיפרה על עבודתה כחוקרת ומזכירה דו-לשונית בארגון "אמנסטי" (Amnesty International) שבלונדון, וכך אמרה:

במשרדי הקטן קראתי מכתבים משורבטים שהוברחו ממשטרים רודניים על ידי גברים ונשים שסיכנו את חייהם כדי להודיע לעולם מה שקורה להם, ראיתי תמונות של אלה שנעלמו בלי להשאיר עקבות ונשלחו ל"אמנסטי" על ידי משפחותיהם הנואשות וחבריהם. קראתי עדויות של קרבנות עינוי, וראיתי תמונות של פציעותיהם. פתחתי כתיב יד ועדויות ראייה של משפטי שדה והוצאות להורג, חטיפות ומקרי אונס. רבים מהקולגות שלי היו אסירים פוליטיים לשעבר, אנשים שגורשו מבתיהם או שהוגלו כיוון שהיה להם האומץ לדבר כנגד ממשלתם [...] כל יום ראיתי יותר ויותר עדויות על הרוע האנושי המופעל על בני-אדם כדי לשמור או להשיג כוח (Rowling, 2000).

בשנת 2003 ראיין את רולינג העיתונאי לייזו מזימבה (Mzimba) ושאל אותה: "את אומרת שהמסרים לא מוכנסים לספרים שלך מתוך כוונה תחילה, אלא צומחים מהעלילה. בכל זאת חשוב לך שיהיו אלה המסרים הנכונים?". על שאלתו השיבה רולינג: "בעולם הקסמים ישנו נושא שאפשר לראותו כגזענות. זה נושא מאוד מרכזי בעלילה כולה. נושא אחד שקיים לאורך כל העלילה, ובו למעשה הרעים דוגלים במעין רצח עם, להשמדת כל מי שאינם "טהורי דם" לדבריהם. אז ברור שזה הוכנס במודע, אבל מסרים אחרים צמחו באופן אורגני. מעולם לא הייתה לי כוונה לחנך באמצעות הספרים" (Mzimba, 2003).

רולינג כופרת בניסיון לייחס לכתיבתה מניע של חינוכיות יתרה, אך בד בבד היא מודה שעבודתה ב"אמנסטי" השפיעה על יצירתה ואולי אף הביאה אותה לשלב את נושא הגזענות בספריה במודע ולא במקרה. בראיונות אחרים שנתנה באשר לסיבות שהשפיעו על כתיבתה דבריה לא היו חד-משמעיים. מחד גיסא היא קישרה בין דמותו של האנטגוניסט בסדרת הספרים, הלורד וולדמורט, לעריצים אחרים בהיסטוריה, ומאידך גיסא היא הכחישה כי וולדמורט מבוסס על דמות היסטורית כלשהי (Rowling, 2004).

למרות טענתה של רולינג אני סבור שהגזענות איננה רק מסר חינוכי ש"צמח באופן אורגני מתוך העלילה" כפי שציננה, אלא תשתית יסוד במלאכת מחשבת מתוכננת של הסופרת בכתיבתה הספרותית. כלומר, רולינג הושפעה מהאידאולוגיה הנאצית ושאהבה ממנה את רעיונותיה לצורך בניית עלילתה. היא יצרה אנלוגיה סמויה ומתוחכמת בין האידאולוגיה הנאצית שפעלה בשלטונו הדיקטטורי של הרודן אדולף היטלר בגרמניה (1933-1945) ובין האידאולוגיה של ממלכת השאול בהנהגתו של העריץ האיום, הלורד וולדמורט, בעולם הקסם. ההקבלה באה לידי ביטוי בדמיון הקיים בביוגרפיה של היטלר, המנהיג ההיסטורי, והדמות הספרותית, וולדמורט, בתפיסותיהם האידאולוגיות ובדרכי פעולותיהם למימושן.

"עד שייותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'י קיי רולינג)

אדולף היטלר, הלורד וולדמורט

דמויותיהם האניגמטיות של וולדמורט והיטלר הן בבחינת חידה. השניים – הדמות הבדיונית והאישיות הֶרְאֵלִית – שמרו בקנאות על כל פרט הקשור לחייהם הפרטיים, לרקע שלהם ולמשפחתם. החשאיות והריחוק היו מתכונות אופייים וניכרו גם בהתנהגותם. חשיבות נודעה לתכונות אלה, שכן הן היו ממרכיביה של הילת המנהיגות ה"הרואית" שיצרו השניים לעצמם ביוזעין – הילה שרק העצימה את המסתורין סביבם.

אדולף היטלר, קנצלר ומנהיגה של גרמניה הנאצית בשנות השלושים והארבעים של המאה העשרים, נולד באוסטריה (לשעבר חלק מהאימפריה האוסטרו-הונגרית) באפריל 1889 לאביו, אלויס שיקלגרובר (1837-1903, החל מ-1876 – היטלר) ולאמו, קלרה פלצל (1860-1907). סבתו, מריה אנה שיקלגרובר (1795-1874), שעבדה כטבחית וכמנקה אצל משפחת פרנאנקנברגר בעיר גראץ שבאוסטריה, שכבה עם אדם לא ידוע בשלהי 1836 והתעברה. לא נמצאו רישומים או הוכחות ברורות באשר לזהותו של האדם, אך אחת ההשערות הקיימות במחקר ההיסטורי היא שאותו אדם היה יהודי (קרשו, 2003, עמ' 27-34).²

בשנת 1938, לאחר התבססותו של היטלר בשלטון ופלישתו לאוסטריה, הוצאה פקודה ללשכות רישום המקרקעין לערוך סקר בדולרסהיים (כפר הולדתו של אלויס שיקלגרובר), ולבדוק האם המקום מתאים לשמש כשטח אש עבור הוורמאכט. שנה לאחר מכן פונו בכוח תושבי דולרסהיים מכפרם, הכפר והשטחים סביבו הופגזו ונכתשו על ידי הארטילריה הגרמנית. מקום הולדת אביו של היטלר וקבר סבתו נחרבו כליל, והשטח שהיה פעם אדמה פורייה ופורחת הפך לשטח חרב ונטוש, הזרוע נפלי פגזים. הרס הכפר לצורך השימוש בו כשטח אש לא היה יכול להתבצע בלי ידיעתו של היטלר וקבלת רשותו (רוזנבאום, 1999, עמ' 49-50).

מכאן עולות שאלות: מדוע נתן היטלר את הרשות להרוס את הכפר שיש לו זיקה עמוקה לשורשי משפחתו? האם ייתכן שהוא עצמו פקד להחריב את דולרסהיים מתוך שנאה לאביו ומתוך רצון למחוק את מוצאו, את 'הרפת' דמו היהודי? במחקרים אין תשובה ברורה על שאלות אלה אלא השערות וספקולציות. מכל מקום חשוב לזכור שגם אם לא הוכח שלהיטלר אכן היו שורשים יהודיים אי שם בשושלת היוחסין המשפחתית הסבוכה שלו, לא מן הנמנע הוא שהספק קינן בו כשם שקינן בחוקרים שחקרו את דמותו כעבור זמן (קרשו, 2003, עמ' 29-30).

רולינג מעצבת את דמותו של הלורד וולדמורט, אחד הקוסמים החזקים ביותר בעולם הקסם, כמי שנולד בלונדון בשנת 1927 בשם טום מארבולו רידל. הוא הצאצא הישיר האחרון של שושלת סלזאר סלית'רין – מי שהיה אחד מארבעת המייסדים של בית הספר "הוגוורטס" לכישוף ולקוסמות. הוא נקרא על שם אביו, טום רידל, כאשר שמו האמצעי – מארבולו, ניתן לו על שם סבו. אביו מוגלג (חסר יכולת קסם) ואמו טהורת דם. הוא גדל כיתום בבית יתומים כיוון שאביו נטש אותו לאחר מותה של אמו בעת הלידה. אף שהאם המדוכאת יכלה להציל את עצמה ממוות בשל יכולותיה הקסומות, היא העדיפה למות. וולדמורט ידע שהוא חצוי דם ועובדה זו הייתה קשה

2. במאמר זה נעזרתי גם בספרים אחרים של קרשו (2005, 2012), והם שסייעו לי בניבוח מחקר זה.

מנשוא בעבורו. הוא האשים את אביו על כך שנאלץ לגדול עם מוגלגים בבית יתומים ולא בעולם הקסום שהרגיש שייך לו. בשלב מסוים בחייו שינה את שמו ויצא למסע נקמה שבו רצה את אביו, סבו וסבתו המוגלגים. בכך ביקש למעשה למחוק כל זכר מהזיקה שלו לגזע המוגלגי הנחות.

וולדמורט והיטלר, ששניהם רחשו שנאה לאבותיהם ולזהותם, הסתירו את עברם ואף ביקשו למחוק את עקבותיו באמצעים אלימים: וולדמורט רצה את אביו והוריו של אביו כדי להתכחש לשורשיו המוגלגים. היטלר עקר אנשים ממקום הולדתם, גזל את ביתם והחריב את כפרם, ככל הנראה, כדי למחוק כל זכר לאפשרות שבעורקיו זורם דם יהודי.

לאחר מות אמו בדצמבר 1907 נסע היטלר לווינה. הוא עבר בין כמה וכמה דירות עד שנשאר בלי כסף. הוא הפך ל"הומלס" והצטרף לבית מחסה. גם וולדמורט לאחר מות אמו נאלץ לגדול בבית יתומים. הוא היה חסר כול ובודד – ללא חברים וללא משפחה. השנים שבהן חייו השניים בשולי החברה השפיעו עליהם ואולי אף עיצבו את אישיותם בדרך להפוך למנהיגים.

עוד בבית היתומים היה טום מארבולו רידל בריון שנטה להפחיד את הילדים ולקחת מהם את חפציהם. כאשר התבגר קיבץ סביבו חבורה של נערים ונערות שלימים ייקראו "אוכלי המוות". אוכלי המוות, שעל זרועם השמאלית מוטבע הסימן האפל, היו תומכיו של הלורד וולדמורט. מדובר בקבוצה של קוסמים ומכשפות בעלי דם טהור כאשר המשותף לכולם הוא זיקה לטוהר הדם ותיעוב כלפי חצויי דם ומוגלגים.

בדומה לוולדמורט גם היטלר היה נער שתלטן, דמות מנהיג שהרבה במעשי קונדס. כבר בבית הספר היסודי ביסס את מעמדו בקרב חבריו והפך ל"מנהיג כנופיה קטן". הכנופיה אהבה לשחק בבוקרים ואינדיאנים, בשוטרים וגנבים או במשחקי מלחמה בחורשות ובשדות סביב לבתים (קרוסו, 2003, עמ' 35).

היטלר, המנהיג ההיסטורי, והדמות הספרותית, וולדמורט, היו בתחילת דרכם תלמידים טובים שמוריהם חיבבו אותם והתפעלו מיכולותיהם המרשימות למרות שובבותם. גם הסביבה ציפתה מהם לגדולות, אך הם אכזבו. וולדמורט שסיים את לימודיו בהצטיינות יתרה, הפתיע את כולם בהחלטתו לעבוד בחנות לחפצי אופל "בורגין וברקס". לאחר זמן מה כאשר פנה אל דמבלדור וביקש משרת הוראה ב"הוגוורטס", דחה דמבלדור את בקשתו מתוך חשש שכוונותיו אינן חיוביות. וולדמורט המשיך בדרכו מאוכזב מאוד ובצערו ביקש נקמה. גם היטלר לאחר לימודיו סירב לקריירה של עובד מדינה, לאכזבתו הרבה של אביו, וביקש להתקבל לאקדמיה לאמנויות בווינה. פעמיים ביקש להתקבל (בספטמבר 1907 ובאוקטובר 1908), אך נדחה. כל תקוותיו לקריירה אמנותית התנפצו והוא היה לצעיר זועם ומתוסכל המסוכסך עם העולם סביבו (קרוסו, 2003, עמ' 42). וולדמורט והיטלר נדחו ממקומות יקרים ללבם. וולדמורט מהוגוורטס, ביתו האמתי היחיד, ואילו היטלר מהאקדמיה לאמנויות בווינה שבה חלם ללמוד. אכזבות אלה לאחר חיים קשים ורבי מהלומות שינו את מסלול חייהם של השניים אל עבר קריירה מדינית-פוליטית. ייתכן שזו שימשה בעבורם מעין פיצוי על הכישלונות הצורבים שחוו במחצית הראשונה של חייהם.

האידיאולוגיה הנאצית, האידיאולוגיה של ממלכת השאול

תורת הגזע על פי האידיאולוגיה הנאצית שמה במרכזה את יחסי הכוחות בין הגזעים השונים.

על פי תפיסתו הידועה של היטלר העולם מחולק לשלושה גזעים עיקריים: 1. **גזע מייסד תרבות** – הגזע הארי העליון שניחן בשלמות פיזית ורוחנית ואחראי ליצירת התרבות האנושית לאורך ההיסטוריה; 2. **גזע נושא תרבות** – הוא נחשב לגזע נחות ותפקידו לשרת את הגזע הארי העליון. לגזע זה משתייכים בין השאר היפנים, הסלאבים, הצוענים ועוד; 3. **גזע משחיתי תרבות** – לגזע זה משתייכים היהודים שנחשבים הורסי תרבות ונחותים ביותר מבחינה פיזית ורוחנית. מטרתם של משחיתי התרבות לנון את דמו הטהור של הגזע הארי.

עלינו להתייחס אל ההרס הנגרם מדי יום לעמנו על ידי הממזרות היהודית. יש להביא בחשבון שהרעלת דם זו תוכל להיעלם מתוך גוף עמנו רק כעבור מאות שנים ואולי לעולם לא. יש לקחת בחשבון שההתפוררות הגזעית פוגעת בערכים האריים האחרונים של עמנו הגרמני ולעתים קרובות אף מחסלת אותם לגמרי, כך שכוחנו כאומה הנושאת ערכי תרבות נמוג יותר ויותר, [...] זיהום כזה של דמנו, שמאות אלפים מבני עמנו אינם מודעים לו, מופעל כיום על ידי היהודים במתוכנן [...] אם תשתחרר גרמניה מכיתור זה משמע שהעולם כולו השתחרר מהסכנה הגדולה ביותר לעמים (צימרמן והיילברונר, 1995, עמ' 295-296).

היטלר האמין שההיסטוריה העולמית היא סיפור של מאבק אתני-ביולוגי מתמיד לשליטה בין הגזעים השונים ומאפייני הגזע עוברים בתורשה ואינם בני שינוי. בטענותיו הוא התבסס, כידוע, על תורת דרווין על אודות התפתחות האבולוציה ועיוות אותה כדי שתתאים לתפיסתו. לטענתו, על העם הגרמני מוטלת החובה לשמור על טוהר הגזע (טוהר הדם) כדי למנוע את ניוונו על ידי גזעים נחותים אחרים.

על פי תפיסתו של היטלר, רעיון הסדר החדש ביקש להחליף את המבנה השלטוני הקיים בסדר חברתי, כלכלי ומדיני חדש המבוסס על עקרונות האידיאולוגיה הנאצית. הסדר החדש תבע להפוך את הגרמנים לשליטי אירופה, וחתר למימוש רעיון טוהר הדם ושלטון הגזע הארי באמצעות כיבוש שטחים, שליטה וניצול של עמים אחרים לצורכי העם הגרמני והשמדת העמים הנחותים.

האידיאולוגיה של וולדמורט אף היא בנויה על פי עקרונות תורת הגזע. וולדמורט האמין כי העולם מחולק לשלושה גזעים: 1. **גזע יוצר התרבות** – הגזע העליון שהוא גזע הקוסמים הנעלה והנשגב, שנועד לשלוט ביד רמה בכל הגזעים האחרים. ייחודו של גזע זה היא יכולת הקסם, והמשתייכים אליו באים ממשולת של קוסמים ומכשפות בלבד שדמם טהור, ולכן הם נקראים "טהורי דם"; 2. **גזע נושא התרבות** – הגזע המשועבד שהוא הגזע של הקוסמים ששולת דמם איננה טהורה. זהו גזע מעורב שהשולת שלו בנויה מהגזע הטהור והגזע הנחות, ולכן הוא מכונה "חצוי דם", שכן דמו חצוי. גזע זה אינו חסר תועלת, כיוון שניחן בתכונות המאפיינות את הגזע העליון, יכולת הקסם, אך לא בהכרח יכול להעבירה הלאה; 3. **גזע הורס התרבות** – הגזע הנחות והירוד ביותר שהוא הגזע המוגלגי. גזע זה מורכב מאנשים פשוטים שלא ניחנו ביכולת קסם, ולעתים קורה שילד להורים מוגלגים נולד עם כוחות קסם. ילדים אלה נקראים "בוצדמים" משמע שדמם מלוכלך.

באידאולוגיה של ממלכת השאול, כמו באידאולוגיה הנאצית, יש רמזים שמלמדים על האמונה בתהליך הברירה הטבעית:

סיריוס תפס אותו וריסק אותו [את העכביש] תחת ספר עב-כרס שכותרתו: 'האצולה של הטבע: שושלת הקוסמים'. (רולינג, 2003, עמ' 127).

כל יצירה בדיונית או בלתי בדיונית המתארת נישואי תערובת בין קוסמים למוגלגים, יאה לה שתהיה אסורה להצבה על מדפי הספרים בהוגוורטס. איני מעוניין כי ישפיעו על בני לטנף את מורשת דמו הטהורה בעקבות קריאת סיפורים המעודדים נישואי מכשפה ומוגל. (רולינג, 2008, עמ' 55).

שושלת הקוסמים מוצגת בספר כאצולה של הטבע, כגזע עליון שעולה בטיבו ובאיכותו על כל הגזעים האחרים. הוצאת הספרים המעודדים נישואי תערובת בין גזעים מהספריות מעוררת אסוציאציה לשרפת הספרים היהודיים בגרמניה הנאצית (1933) ודברי הקוסם מהדהדים לחוק הגנת הדם הגרמני (1935) שאסר על נישואין בין יהודים לגרמנים במסגרת חוקי נירנברג.

גם המאמינים בתורת הגזע בעולם הקסם סברו כי בין הגזעים מתרחשת מלחמת קיום תמידית, אשר בסיומה ישלוט גזע הקוסמים על שאר הגזעים. וולדמורט ותומכיו סברו כי הגזע היחיד שראוי להתקיים ושצריך לשרוד הוא הגזע הטהור. הם רצו למנוע את ניוונו של הגזע הקסום באמצעות מיגורו של הגזע המוגלגי שחדר לעולמם ואיים על טהרת דמם.

'רבים מאילנות היוחסין הוותיקים שלנו נגועים במחלות שתקפו אותם במרוצת השנים,' אמר [וולדמורט], בעוד בלטרקס בוהה בו, בנשימה עצורה וארשת תחנונים.

'יש לגזום את האילנות, הלוא כן, כדי לשמור על בריאותם? עליכם לקצוץ את אותם חלקים שמאיימים על בריאות האילן כולו.'

'כן, אדון,' לחשה בלטרקס ועיניה נמלאו שוב בדמעות של תודה. 'בהזדמנות הראשונה!'

'ההזדמנות תבוא,' אמר וולדמורט, 'וכמו במשפחה שלך, כך בכל העולם... נעקור את הנגע שפשט בקרבנו, עד שיוותרו רק אלה שדמם טהור...' (רולינג, 2007, עמ' 19-20).

באידאולוגיה של ממלכת השאול על פי וולדמורט יכולת הקסם של טהורי הדם היא ערך עליון וכל האמצעים לשמירתה (גם אלה האלימים והאכזריים ביותר) מותרים וראויים, כך גם באידאולוגיה הנאצית שבה טוהר הדם של הגזע הארי הוא ערך עליון וכל הדרכים והפעולות לשמירתו מקובלות ולגיטימיות. השימוש בדרכים אלימות כדי לשמור על טוהר הקסם משתמע מדבריו של סיריוס בלאק על הוריו:

'לא, לא, אבל תאמין לי, הם חשבו שוולדמורט צודק ברעיונות שלו. הם היו לגמרי בעד טוהר הגזע של הקוסמים, להיפטר מכל בני המוגלגים ולמנות רק טהורי דם לתפקידי סמכות. והם לא היו היחידים, היו די הרבה אנשים.' (רולינג, 2003, עמ' 122).

וכן מדבריה של המספרת המשיחה לפי תומה ב"מעשיות בידל הפייטן" באשר למאמיני תורתו של וולדמורט ואנטי-מוגלגים אחרים: "כולנו מכירים את אותם קיצוניים הקוראים לדרג את המוגלגים

"עד שייותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

כ'חיות'. " (רולינג, 2008, עמ' 14).

עקרון האנטי-מוגלגיות באידאולוגיה של ממלכת השאול מקביל לעקרון האנטישמיות באידאולוגיה הנאצית. בשתי האידאולוגיות קיימת שנאה כלפי מי שאינו שייך לגזע העליון, הגזעים הנחותים מתוארים תיאור שלילי וכמי שמאיימים על שלמות הגזע העליון. היטלר ראה ביהודים טפילים, שטניים ורשעים והאמין שהם מבקשים להרוס ולנוון את האומה הגרמנית. כך גם וולדמורט שראה במוגלגים חיות מטומטמות ומלוכלכות שכל מטרתם היא לשלוט בגזע הקסום ולהביא לשקיעתה של השושלת הקסומה.

רעיון הסדר החדש על פי חזונו של וולדמורט משתקף בדבריה של הרמיוני לגריפהוק הגובלין: "ואותי רודפים לא פחות מכל גובלין או גמדון... אני בוצדמית! מעמדי בסדר החדש הזה לא יותר טוב משלך." (רולינג, 2007, עמ' 445). הרמיוני מבטאת את האלימות שנקטת כלפי מי שאינו מגזע הקוסמים והמכשפות. רדיפת הגובלינים, הגמדים, הבוצדמים ושאר הגזעים שנתפסו נחותים ניכרת בדחיקתם מהמעגל החברתי. שנאת הגזעים הנחותים באה לידי ביטוי, למשל, בדבריה של גברת בלק: "בוצדמים, זוהמה, כתמים של חרפה על בית-אבותיי", "בוצדמים וטינופת מביישים את ביתי" (רולינג, 2007, עמ' 162, 190).

הסכנה הטמונה בגזע המוגלגי באה לידי ביטוי גם בעלון שהופץ על ידי משטרו של וולדמורט: על השער הוורוד הייתה מוטבעת כותרת זהב:

"בוצדמים והסכנה שהם מגלמים לחברה טהורת-דם ומתוקנת."

מתחת לכותרת הופיעה תמונת שושנה אדומה, עם פרצוף אוילי ומחייך בין עלי הכותרת, בעוד עשב שוטה עם שיניים חשופות ופנים זעופים חונק אותה. (רולינג, 2007, עמ' 230-231).

השושנה האדומה שמייצגת את הגזע הטהור נחנקת למוות על ידי העשב השוטה שמסמל את הגזע המוגלגי.

רעיון עליונות גזע הקוסמים והמכשפות "טהורי הדם" בא לידי ביטוי במזרקת האחוזה הקסומה שהוצבה במרכז האולם של משרד הקסמים. במזרקה זו נראים פסלים של גובלין, גמדון-בית וקנטאור מתבוננים בקנאה ובהערצה בקוסם ובמכשפה המחזיקים בשרביטי קסם שמתוכם קולחים נהרות של מים. לאחר השתלטותו של וולדמורט על משרד הקסמים מוצב פסל בוטה הממחיש המחשה סמלית נוקבת את האידאה של המדרג הגזעי:

הוא היה די מפחיד, הפסל הענקי הזה, שנראו בו מכשפה וקוסם יושבים בכיסאות-מלכות המגולפים בפורטרוט ומשקיפים על עובדי משרד הקסמים. [...] בבסיס הפסל, באותיות בגובה שלושים סנטימטר, הייתה חרוטה הכתובת:

"קסם הוא כוח."

'מזעזע, לא?' היא שאלה את הארי, שעוד עמד והביט בפסל.

'שמת לב על מה הם יושבים?'

הארי הביט מקרוב, והבין שמה שנראה קודם ככיסאות מלכות מגולפים היו למעשה ערימות מגולפות של בני-אדם: מאות-על-מאות גברים, נשים וטף ערומים, שנראו כולם טיפשים ומכוערים, מפותלים ומהודקים זה לזה כדי לתמוך במשקלם של הקוסמים הלבושים בהידור.

'מוגלגים', לחשה הרמיוני. 'במקום הראוי להם.' (רולינג, 2007, עמ' 224).

הפסל מעורר הפלצות מציג את המוגלגים כתתי-אדם, כמי שמשמשים בגופם ובשרם כיסאות מלכות מגולפים בעבור הגזע העליון של הקוסמים. גם כאן מתעוררת אסוציאציה לשמועות שהופצו במהלך מלחמת העולם השנייה ואחריה שלפיהן ייצרו הנאצים סבון מרקמות שומן של יהודים [RJF = Rein Judisches Fett] (ורט, 1968, עמ' 668; קונצוב, 1968, עמ' 160).

"מרחב המחיה" הוא עיקרון נוסף המשותף לאידאולוגיה הנאצית ולאידאולוגיה של ממלכת השאול. לאחר מלחמת העולם הראשונה וחתימת חוזה ורסאי (1919) איבדה גרמניה חלקים נרחבים משטחיה, צבאה הוגבל והוטלו עליה תשלומי פיצויים. גרמניה הייתה שרויה במשבר כלכלי וחברתי עמוק – עובדה זו תרמה להתחזקותם של גורמים קיצוניים וביניהם המפלגה הנאצית. סיווגם של הגזעים נושאי התרבות כתתי-אדם שירת את המטרות הפוליטיות של הנאצים. הדבר נתן הצדקה לרצונם לכבוש שטחים מוזרה, וכן לתוקפנותם כלפי פולין ואוקראינה כדי להשיג מרחב מחיה תוך שיעבוד העמים וניצולם.

בשל רדיפות הקוסמים מצד המוגלגים בימי הביניים, נוסחה בשנת 1689 האמנה הבינלאומית לשמירה על סודיות הקוסמים. בשל כך נאלצו הקוסמים להסתיר את יכולות הקסם שלהם ונשלל מהם חופש הפעולה:

בתחילת המאה החמש-עשרה צברה תאוצה בכל רחבי אירופה רדיפת המכשפות והקוסמים. לא בכדי חשו רבים מהקהילה הקסומה כי מי שמציע להטיל לחש ריפוי על החזיר החולה של שכנו המוגלגי, כמוהו כמי שמתנדב לאסוף את העצים להבערת המוקד שעליו יעלו אותו. 'שהמוגלגים יסתדרו בלעדינו' הייתה הקריאה שהשמיעו הקוסמים שנסוגו והתרחקו עוד ועוד מאחיהם נטולי כוחות הקסם. שיאו של התהליך היה ניסוחה של האמנה הבינלאומית לשמירת סודיות הקוסמים בשנת 1689, כאשר הקוסמים בחרו מרצונם לרדת למחתרת. (רולינג, 2008, עמ' 30-31).

ובמקום אחר נאמר שהקוסמים בימי הביניים: "נהגו להתבודד עוד זמן רב לפני שנחקקה האמנה הבינלאומית לשמירת סודיות הקוסמים." (רולינג, 2002, עמ' 10-11).

רעיון מרחב המחיה של היטלר ורעיון מרחב הפעולה של וולדמרט חיזקו את מעמדם הפוליטי ונועדו להפר את החרפה שפקדה את אומתם בשל מאבק קודם שגבה מהם מחיר. וולדמרט שאף לבטל את אמנת הקוסמים כי לדעתו היא ביישה והשפילה את הקוסמים והמכשפות "טהורי הדם". היטלר פעל להפר את חוזה ורסאי כי ראה בו אות קלון לעם הגרמני. שניהם רצו להשיג את הדברים שנלקחו בעקבות ניסוח החוזה/האמנה, להרחיב את מרחב מחייתם ולשלוט בגזעים הנחותים. היטלר ביקש להשיב את שטחיה של גרמניה, להשתלט על מדינות אירופה ולשעבד את הגזע הסלאבי לצורכי העם הגרמני. וולדמרט רצה להוציא את הקוסמים ממחבואם, להשיב להם

"עד שייותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

חופש פעולה מוחלט במרחב ולשלוט בגזע המוגלגים: "שנים הוא דיבר על אדון האופל שיוציא את הקוסמים מהמחבוא כדי שישלטו במוגלגים ובבני-המוגלגים..." (רולינג, 2007, עמ' 180-181).

עקרון המנהיגות גם הוא משותף לשתי האידאולוגיות. באידאולוגיה של וולדמורט כמו זו של היטלר, המנהיג הוא עליון לכול, סמכויותיו בלתי מוגבלות והוא אינו מחויב לתת דין וחשבון לאיש או מוסד. בשתי האידאולוגיות נותנים למנהיג כבוד רב והוא אינו מכונה בשמו, אלא בשם אחר שמדגיש את מנהיגותו: וולדמורט מכונה "אדון האופל" והיטלר מכונה "פיהרר". יתרה מזו, השם וולדמורט מעורר פחד כה גדול בעולם הקוסמים עד כדי כך שאמירתו נחשבת למסוכנת. לכן במקום זאת נוהגים לומר: "אתה יודע מי" או "זה שאין לנקוב בשמו". בספר השביעי אף מוטל טאבו על אמירת השם, שכן כל מי שאומר אותו מתגלה באמצעות קסם.

היטלר ביקש להפוך לסמל האמונה בתחייה הגרמנית הלאומית ולהציג את עצמו כדמות מיתית, מעין חצי-אל, ולכן בשנת 1926 הוא הנהיג פולחן שבין השאר חייב את האנשים להצדיע לו במועל יד בלוויית הקריאה "הייל היטלר" (גלבלום, 2007, עמ' 54-55). כך גם נתפסת ההשתחויה לפני הלורד וולדמורט בעולם הקוסמים בהיותה מבטאת את יראת הכבוד מפני המנהיג הכול יכול בפולחן האישיות שהלך וגיבש לעצמו:

ואז אחד מאוכלי המוות נפל על ברכיו, זחל לעבר וולדמורט ונישק את שולי גלימתו השחורה.

'אדון... אדון...' הוא מלמל. אוכלי המוות שמאחריו עשו כמוהו; כל אחד מהם התקרב לוולדמורט על ברכיו, נישק את שולי גלימתו, ואז התרחק ונעמד... (רולינג, 2003, עמ' 585).

'אם הוא [וולדמורט] אסר זאת, אסור לך לדבר על זה,' אמר סנייפ, 'מלה של אדון האופל היא חוק'. (רולינג, 2006, עמ' 36).

דרכי הפעולה של המשטר הנאצי ושל משטר ממלכת השאול

עלייתה של המפלגה הנאצית לשלטון בגרמניה גרמה לתהליך של דחיקת המפלגות המתחרות עד לחקיקת חוק שחייב את קיומה בלבד (יולי 1933):

מפלגת הפועלים הגרמנית הנציונאל סוציאליסטית מהווה את המפלגה היחידה בגרמניה. כל מי שנוטל עליו לקיים מבנה ארגוני של מפלגה מדינית או להקים מבנה ארגוני של מפלגה מדינית אחרת ייענש בעבודת פרך עד לשלוש שנים או במאסר משה חודשים עד לשלוש שנים, אם אין על מעשה זה עונש כבד יותר לפי תקנות אחרות (שירר, 1967, עמ' 166).

בממלכת השאול הארגון של הלורד וולדמורט ותומכיו הולך ומתפשט עד להשתלטותו המוחלטת על משרד הקוסמים. מרגע ההשתלטות וולדמורט מתחיל לפעול לשם מימוש רעיון עליית הסדר החדש. ארגונו הופך לארגון היחידי המורשה להתקיים ולפעול. תיקון מספר עשרים וארבע לחוק החינוך בהוראת המפקחת העליונה של הגוורטס ושליחתו של קוסם האופל, דולורס ג'יין

אמברידג', מבטא את העיקרון של "מפלגה אחת" השולטת בכל: מעתה ואילך מפורקים כל ארגוני, חוגי, קבוצות, חבורות ומועדוני התלמידים [...] אין לקיים ארגון, חוג, קבוצה, חבורה או מועדון ללא ידיעתה ורשותה של המפקחת העליונה. תלמיד שיתברר כי הקים או משתייך לארגון, חוג, קבוצה, חבורה או מועדון שלא אושרו על ידי המפקחת העליונה יסולק מבית הספר. (רולינג, 2003, עמ' 363).

במשטר הנאצי נעשה שימוש באמצעי טרור פיזיים או פסיכולוגיים ככלי פיקוח של המפלגה על אזרחי המדינה ומתוך מטרה למנוע התנגדויות לשלטון. באופן זה הצליח המשטר הנאצי "לרתום" את אזרחי המדינה להשגת מטרותיו האידאולוגיות. חדירת המדינה לחיי הפרט נעשתה אפשרית בכל זמן נתון, כאשר השלטון ביסס את מעמדו בכפייה ובאלימות. הטרור כוון בעיקר כלפי אוכלוסיות שנתפסו כנוגדות את האידאולוגיה הנאצית, למשל יהודים, צוענים, הומוסקסואלים, חולי נפש, נכים ואזרחים שהתנגדו למשטר. גם במשטר של ממלכת השאול נעשה שימוש באמצעי טרור והפחדה כדי לשלוט בהמון ולרתום אותו לשימוש הרעיונות האידאולוגיים. ב"הארי פוטר ומסדר עוף החול" וולדמורט החיש את פעולותיו כדי להבטיח את עלייתו לשלטון מתוך עמדת כוח. הוא גייס חיילות צבא מתוך שימוש באמצעים אלימים ובמעטה של סודיות: 'טוב, קודם כל, הוא רוצה להקים מחדש את הצבא שלו', אמר סיריוס. 'בימים ההם היו לו המונים תחת פיקודו; מכשפות וקוסמים שהוא התעלל בהם או כישף אותם כדי שיצייתו לו, אוכלי-המוות הנאמנים לו, מגוון רחב של יצורים אפלים.' (רולינג, 2003, עמ' 103).

צבא ממלכת השאול מורכב מחמש קבוצות: אוכלי מוות, סוהרסנים, ענקים, חיז'לים ואנשי זאב. קבוצת אוכלי המוות היא הקבוצה החשובה והקרובה ביותר לוולדמורט, כיוון שפעלה ללא לאות להגשמת חזונו ושימשה בסיס לבניית הסדר החדש בהיותה טהורת דם.

הסוהרסנים "נמנים עם היצורים המתועבים ביותר עלי אדמות. הם שורצים בפנינות החשוכות והמטונפות ביותר, הם פורחים במצבים של התפוררות וייאוש, הם יונקים שלום, תקווה ואושר מן האוויר סביבם [...] אם תקרב יתר על המידה לסוהרסן, כל רגש חיובי, כל זיכרון טוב, יישאב מתוכך. אם רק יתאפשר לו, הסוהרסן יזון ממך עד שתהפוך למשהו דומה לו – חסר נשימה ומרושע. ייוותרו לך רק החוויות הגרועות ביותר בחיך." (רולינג, 2000, עמ' 195).

וולדמורט שכנע את הסוהרסנים לחבור אליו בהציעו להם "מלאי נרחב" יותר של קרבנות.

הענקים מתוארים כ"צמאי-דם ואכזריים שהביאו עצמם אל סף הכיליון במלחמות פנימיות לאורך המאה שעברה. קומץ הענקים ששרדו הצטרפו לשורותיו של זה-שאיין-לנקוב-בשמו, והיו אחראים לכמה ממעשי הטבח הנוראיים ביותר באוכלוסיית המוגלגים בזמן שלטון האימה שלו." (רולינג, 2001, עמ' 403).

החיז'לים הם למעשה גופות אדם ללא רוח חיים שכושפו בידי וולדמורט והפכו לצבא גוויות ענק ומפחיד המשרת את מטרותיו.

אנשי הזאב הם אנשים שנשכו אותם זאבים, ובשל ה"מחלה" שקיבלו, הם הופכים לזאבים בירה

"עד שייוותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

מלא ופועלים מתוך יצריהם החייתיים. וולדמורט השתמש באנשי הזאב לצורך השתלטות על עולם הקוסמים.

וולדמורט שיחרר את תומכיו הנאמנים מכלא הקוסמים, ואילו את אלה שסירבו להצטרף אליו רדף ורצח עד האחרון:

'אבל כשמדובר בוולדמורט, אי-אפשר סתם ככה להגיש מכתב התפטרות. מקדישים את החיים לשירותו, או מתים.' (רולינג, 2003, עמ' 123). ומצאו את גופתו של איגור קרקרוף [...] האות האפל הופיע מעליה. בינינו, אני מופתע שהוא הצליח לשרוד אפילו שנה אחרי שנשט את אוכלי המוות. (רולינג, 2006, עמ' 100-99).

וולדמורט ותומכיו השרו סביבם אווירה של פחד, מתח ובלבול, וכך ביקשו לשלוט בהמון ולמנוע ממנו את האפשרות למרוד, כפי שציין לופין בדבריו: 'כן, וולדמורט משחק כאן משחק חכם. אילו היה נחשף במוצהר, זה היה פותח פתח למרד גלוי. המסכות זורעות בלבול, חוסר וודאות ופחד.' (רולינג, 2007, עמ' 194).

האימה מעצם חזרתו של וולדמורט משתקפת גם מההודעה שיצאה ממושרד הקוסמים ומזכירה מצב חירום של אומה המכינה את עצמה למלחמה: 'אנו קוראים לאוכלוסייה הקסומה להיכנס לכוננות. משרד הקוסמים עמל כעת לפרסם עלוני הדרכה למיגון הבית והמשפחה, אשר יופצו חינם בכל בתי הקוסמים במהלך החודש הקרוב.' (רולינג, 2003, עמ' 863).

בחתימתו למימוש רעיון טוהר הדם, וולדמורט אינו מהסס לפגוע במוגלגים ונותן לתומכיו יד חופשית להתעלל ולפגוע בהם:

מאז שהחלו [וולדמורט ותומכיו] לפעול בגלוי, הם מחוללים שמות. הגשר בברוק דייל – זה מעשה ידיו, אדוני ראש הממשלה. הוא איים שיבצע רצח המוני של מוגלגים אם לא אשמע לו! [...] 'זה לא היה הוריקן', אמר פאדג' באומללות [...] 'עצים שנעקרו משורשיהם, גגות שנתלשו מבתים, עמודי חשמל מכופפים, פציעות איומות – אלה היו אוכלי המוות' [...] 'חסידיו של זה-שאיין-לנקוב-בשמו. ו... אנחנו חושדים שהייתה מעורבות של ענקים.' (רולינג, 2007, עמ' 19).

'התאונות האלו, הן לא תאונות – ההתרסקויות וההתפוצצויות והרכבות שירודות מהפסים, וכל שאר האסונות שקרו מאז הפעם האחרונה שהדלקנו טלוויזיה. אנשים נעלמים ומתים, והוא עומד מאחורי הכול – וולדמורט. אמרתי לך שוב ושוב, הוא הורג מוגלגים בשביל הכיף. אפילו הערפל – זה תוצר של הסוהרסנים.' (עמ' 38).

גם הסיטואציה הבאה מתארת פעולה אלימה ומעוררת קונוטציה של אקציה כפעולה שבה השתמשו הגסטפו וכוחות ביטחון גרמניים אחרים כדי לאתר, לעצור ולרכז יהודים לקראת שילוחם למחנות ריכוז, מחנות השמדה או מחנות לעבודה בכפייה.

'ובינתיים, משרד הקוסמים החל לפעול נגד בני-מוגלגים.' לופין הצביע על הנביא היומי.

'הביטו בעמוד 2, הרמיוני הפכה בדפי העיתון באותה הבעת גועל שהייתה על פניה

כשעיינה בסודות האומנות האפלה מכל, 'מרשם אוכלוסין לבני-המוגלגים', קראה בקול. 'משרד הקסמים עורך מפקד למי שמכונים בני-המוגלגים, כדי להיטיב להבין כיצד הגיעו לידיהם סודות הקסם. על פי תוצאות מחקר שנערך לאחרונה במחלקת המסתורין, יכולות-קסם עוברות בתורשה רק כאשר ההורים הם קוסמים. מכאן שבהעדר הוכחה לכוחות הקסם בקרב אבותיהם, המכונים בני-המוגלגים, ככל הנראה השיגו את כוחות הקסם שלהם בגזילה או באיננוס. משרד הקסמים לקח על עצמו למגר את הנגע של חומסי כוחות הקסם, ולשם כך הנפיק הזמנה לכל אחד מן המכונים בני-המוגלגים להתייצב לראיון בוועדה לרישום בני מוגלגים.'

'אנשים לא יתנו לזה לקרות', אמר רון.

'זה כבר קורה, רון', ענה לופין. 'ברגעים אלא ממש אוספים את בני-המוגלגים. הרישום הוא חובה עכשיו, לכל מכשפה וקוסם צעירים [...] עכשיו וולדמורט יוכל להשגיח על כל אוכלוסיית הקוסמים כבר מגיל צעיר, זאת גם דרך נוספת לבודד את בני-המוגלגים, כי התלמידים צריכים לעבור דירוג דם – זאת אומרת שעליהם להוכיח למשרד הקסמים שאבותיהם היו קוסמים לפני שירשו להם ללמוד בבית-הספר.' (רולינג, 2007, עמ' 195-196).

יוצא אפוא שהוועדה לרישום בני המוגלגים, בראשותה של דולורס אמברידג', הוקמה כדי לרדוף ולכלוא את בני המוגלגים. נוסף על כך הקים וולדמורט את ארגון "החטפנים" שנועד לתפוס בני מוגלגים, בוגדי דם ואנשים שהיו קשורים למסדר עוף החול שלחמו בו, וכן שם במעקב אנשים שהיו ידועים כבעלי חיבה למוגלגים.

רצח מוגלגים היה עניין מקובל ונפוץ כפי שמספר אדון וויזלי להארי:

'חצי מהמוגלגים שנרצחו בימים שאתה-יודע-מי היה בשלטון נרצחו בשביל הכיף.' (רולינג, 2003, עמ' 136).

'בצער רב עלינו לדווח למאזינינו על רציחתם של טד טונקס ודרק קרסוול [...] אותה שעה בגאדלי, חמישה מוגלגים בני אותה משפחה נמצאו בביתם ללא רוח חיים. רשויות המוגלגים מייחסות את סיבת המוות לדליפת גז, ואולם חברים במסדר עוף החול מסרו שמדובר בקללה ממיתה – הוכחה נוספת, אם כי מיותרת, לכך שמעשי טבח במוגלגים הפכו תחת המשטר החדש לעיסוק משעשע לשעות הפנאי.' (רולינג, 2007, עמ' 400-401).

מעשי הטבח והרצח שביצעו הלורד וולדמורט ותומכיו בבני המוגלגים מהדהדים על רקע מעשי הטבח והרצח שביצעה גרמניה הנאצית בעם היהודי בעת השואה. גם האזכור של "דליפת הגז" מעורר אסוציאציה לתאי הגזים ששימשו את הנאצים כאמצעי לרצח המוני. ניסיונם המאולץ של רשויות המוגלגים לקשור את סיבת המוות של המשפחה המוגלגית לדליפת גז, כמוהו ניסיונותיהם של היהודים (ובכללם היהודנראטים) להתעלם מהמציאות הנוראה ולהתכחש לגורל הצפוי להם. גם כאשר נפוצו השמועות על רצח יהודים, לא האמינו היהודים שהשמדת עם יכולה לקרות. הרצח כ"עיסוק משעשע לשעות הפנאי" ו"בשביל הכיף" מזכיר אף הוא את רצח היהודים שלא אחת

"עד שייותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

נעשה מתוך הנאתם הסדיסטית של מפקדי מחנות הריכוז. למשל ידועים מעשיו המזוויעים של אמון לאופולד גת (Amon Goth, 1946-1908), המפקד השלישי של מחנה הריכוז הנאצי פלאשוב בפולין.

בשיחה המתקיימת בין גריפהוק הגובלין להארי פוטר והרמיניו משתקף רעיון מעניין נוסף. גריפהוק אומר להארי:

'ככל שאדון האופל צובר כוח, כך עולה המעמד של הגזע שלכם [הקוסמים] לעומת הגזע שלי [גובלינים]! בנק גרינגוטס נופל לידיהם של הקוסמים, גמדוני-בית נשחטים, ומי מבין נושאי השרביטים מוחה על כך?' (רולינג, 2007, עמ' 444).

גריפהוק מטיח אשמה כלפי נושאי השרביטים שבידיהם היכולת לסייע לגזעים הנחותים ולהציל אותם, אך מעדיפים להתעלם מהם ואינם יוצאים במאבק גלוי בוולדמורט ובתומכיו. דבריו של גריפהוק מזכירים את תגובתן של כמה ממדינות העולם לנוכח השואה, שהעדיפו להתעלם מרצח היהודים, וגילו אדישות, חולשה ורפיון כנגד הצורך הגרמני.

שתי דרכי פעולה אחרות המשותפות למשטר הנאצי ולמשטר ממלכת השאול הן השתלטות על אמצעי התקשורת והשתלטות על החינוך.

לאחר שרפת הרייכסטאג (1933) חתם הנשיא פאול פון הינדנבורג על צו המגביל את חופש הפרט והטיל הגבלות חמורות על חופש ההבעה, לרבות חופש הביטוי, חופש העיתונות, הזכות להתאגדות והזכות לפרטיות. המפלגה הנאצית החלה להשתלט אט-אט על אמצעי התקשורת, ואלה הפכו להיות כלי בידה להפצת האמת הבלעדית של האידיאולוגיה הנאצית. עיתונים סוציאל-דמוקרטיים וכתבי עת ליברליים פסקו להופיע וכותביהם המרכזיים נאסרו ואף נרצחו (שירר, 1967, עמ' 159-161).

גם וולדמורט השתלט על אמצעי התקשורת כדי לחזק את מעמדו. אוכלי המוות, שליחיו ומשרתיו השתלטו על העיתון "הנביא היומי". באמצעותו הם ניהלו מסע השמצות כנגד הארי פוטר ואלבוס דמבלדור ופירסמו חדשות שקריות שבני המוגלגים גונבים קסמים מטהורי הדם. נראה כי הם שעמדו מאחורי חטיפתה של לונה, וזאת כדי שאביה, קסנופיליוס לאבגוד, עורך העיתון "הפקפקן", יכתוב בהתאם להוראות של משרד הקסמים. גם "מבט לפוטר" היא תחנת רדיו מחתרתית שהוקמה כדי לעדכן את מתנגדיו של וולדמורט בחדשות שאינן משודרות באמצעי התקשורת הנשלטים על ידיו. התחנה נהגה לעבור ממקום למקום, לשנות את סיסמתה משידור לשידור, קריינייה לא הזדהו בשם, אלא השתמשו בכינויים שונים – כל אלה כדי להימנע מחשיפה ולא להיתפס בידי זה שאין לומר את שמו.

ב-1933 הוקמה "לשכת התרבות של הרייך" שהשתלטה על כל בתי-הספר, האוניברסיטאות וארגוני הנוער והספורט בגרמניה כדי ליישם בהם את עקרונות האידיאולוגיה הנאצית. תכנית הלימודים עברה תהליך של נאציפיקציה, מורים ומרצים שאינם אריים פוטר והוקמה תנועת נוער היטלראית. כל הצעדים הללו נועדו להבטיח שהדור הצעיר ימשיך לפעול לקידום מימוש רעיון "הסדר החדש". כך גם בממלכת השאול – וולדמורט ביקש להשתלט על משרד הקוסמים ועל "הגוורטס" כדי לחנך את הדור החדש לפי תפיסתו הגזענית. נערכו תיקונים לחוק החינוך, תכנית

הלימודים שונתה ופוטרו מורים שלא התאימו לרוח החדשה. כמו כן הוקמה תנועה בשם "פלוגת הפיקוח" שריגלה ב"הוגוורטס".

'היא [אוכלת המוות – אלקטו קארו] מלמדת לימודי מוגלגים, שזה עכשיו מקצוע חובה לכולם. כולם צריכים להקשיב להסברים שלה שהמוגלגים הם כמו חיות, מטומטמים ומלוכלכים, ואיך הם הכריחו את הקוסמים לרדת למחתרת בפעולות איבה נגדם, ואיך עכשיו משיבים את הסדר הטבעי על כנו.' (רולינג, 2007, עמ' 520-521).

לימודי המוגלגים מתקשרים אסוציאטיבית למערכת החינוך של גרמניה הנאצית בשנות השלושים. התלמידים הגרמנים למדו על המאפיינים הפיזיים האריים לעומת המאפיינים הפיזיים של היהודים כחלק מעקרונות תורת הגזע. המוגלגים כמו היהודים מכונים "חיות", "מטומטמים" ו"מלוכלכים" ומזוהים על פי מראם החיצוני ותכונותיהם השליליות.

תבוסתם של וולדמורט והיטלר קשורה לא רק לצעדים אלה וצעדים אחרים שביצעו השניים כמנהיגים בהליכים צבאיים מוצלחים או כושלים שנקטו, אלא בשל אופיים הכריזמטי שלא השכיל ללמוד את מגבלות הכוח. היירותו של וולדמורט עיוורה אותו, שכן לא זו בלבד שלא העריך את יכולותיו של הארי פוטר, אלא גם לא העלה בדעתו שיפסיד במלחמתו בו. וולדמורט האמין שלאחר שרשרת הניצחונות יוכל לגבור על יריביו ללא קושי. אוכלי המוות, הסוהרסנים, הענקים והחיז"לים הלכו אחריו בכל הדרך כשהם נמשכים ומושפעים מדמותו הדמונית. וולדמורט העדיף את מותו על פני הפסד ולכן נלחם עד מוות. כך גם היטלר שביהירותו חש בלתי מנוצח לאחר כיבושיו הרבים. התעקשותם של פוליטיקאים, קצינים, חיילים ואזרחים להמשיך ללכת אחריו, גם כשהחל לאבד כל קשר עם המציאות, נבעה בראש ובראשונה מן הכריזמה והסמכות שהיו בלתי נפרדים מדמותו. בעבור היטלר חורבן מפעל חייו כמנהיג גרמניה הנאצית ניבא בוודאות גם את חורבנו האישי, ולכן אף הוא כמו הלורד וולדמורט דבק בעיקרון "ניצחון או מוות", אך להבדיל מהאחרון – ככל הנראה, בחר להתאבד.

סיכום

המאמר עמד על השתקפות רעיונותיה של האידאולוגיה הנאצית בספרי "הארי פוטר" מאת ג'יי קיי רולינג. הגזענות שהיא נושא מרכזי החוזר ונשנה בסדרת הספרים, אינה רק מסר חינוכי ש"צמח באופן אורגני מתוך העלילה" כפי שציינה רולינג באחד מראיונותיה, אלא תשתית יסוד במלאכת מחשבת מתוכננת של הסופרת בכתביה הספרותית. רולינג הושפעה מתפיסותיה של האידאולוגיה הנאצית ובמודע שאבה ממנה את רעיונותיה לצורך בניית עלילתה. כך היא יצרה אנלוגיה סמויה ומתוחכמת בין האידאולוגיה הנאצית שפעלה בשלטונו הדיקטטורי של הרודן אדולף היטלר בגרמניה (1933-1945) ובין האידאולוגיה של ממלכת השאול בהנהגתו של העריץ האיום, הלורד וולדמורט, בעולם הקסם. ההקבלה ניכרת בדמיון המתקיים בביוגרפיה של וולדמורט והיטלר, בתפיסותיהם האידאולוגיות ובדרכי פעולותיהם למימושן.

אני סבור כי אנלוגיה זו שהיא המפתח להבנת היצירה, מאפשרת לנו לקרוא את "הארי פוטר" כיצירה אלגורית שמעמידה במרכז מאבק ארכיטיפי קדום בין בני אור לבני חושך. הבנליות

"עד שייותרו רק אלה שדמם טהור" – על השתקפות הנאציזם בסדרת ספרי "הארי פוטר" (ג'יי קיי רולינג)

הטמונה ברוע האנושי והמשיכה של בני-האדם אל הרשע מעמידים את האנושות לפני אפשרות התרחשותה של קטסטרופה נוספת. לכן רולינג מזהירה את האדם מפני פוטנציאל יצר ההרס הטבוע בו. ניכר שלסופרת יש תפיסה היסטורית מיתית ומחזורית הטוענת שהסיטואציות האנושיות המרכזיות נוטות לחזור על עצמן במהלך השנים כאשר רק השמות, המקומות והפרטים משתנים, אולם המהות עומדת בעיניה ואינה משתנה.

בספרות העולם מייחדים ל"הארי פוטר" מקום של כבוד, וסביר להניח שבעתיד הוא יוסיף לשמור על חיוניותו ועל הפופולריות שלו. ערכו נובע מהרובד הסמוי המצוי בו ושמשלב בתוכו את תפיסתה האישית של הסופרת באשר לערך חיי האדם וחירות היחיד עם תפיסה אידאולוגית, היסטורית, על-זמנית ואוניברסלית.

רשימת מקורות

- ברוך, מ' (1991). **ילד אז – ילד עכשיו: עיון משווה בספרות ילדים בין שנות ה-40 לבין שנות ה-80**. תל-אביב: ספרית פועלים.
- גדרון, י' (2013, 20 בנובמבר). הפוליטיקה של ספרות הילדים – גבולות החירות בספרות ובמצואות. **הפנקס – כתב-עת מקוון לספרות ותרבות לילדים**. אוהזר מתוך <http://ha-pinkas.co.il>
- גלבוע, מ' (1994). **על ספרות ילדים ונוער**. תל-אביב: רשפים.
- גלבלום, א' (2005). **דיקטטורות – גרמניה הנאצית: עם אחד, רייך אחד, מנהיג אחד**. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- ורט, א' (1968). **רוסיה במלחמה 1945-1941** (ר' הלל, מתרגמת, כרך ב). תל-אביב: מערכות.
- טולקין, גר"ר (2004). **שר הטבעות** (ר' לבנית, מתרגמת, מהדורה עברית חדשה). אור יהודה: זמורה-ביתן.
- כהן, א' (1988). **תמורות בספרות ילדים**. חיפה: אח.
- כרמי, ד' (1989). **הפיצוץ ברחוב אהל"ן**. ירושלים: כתר.
- כרמי, ד' (1994). **סמיר ויונתן על כוכב מאדים**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- כרמי, ד' (1996). **להיות בת של צועני**. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- משיח, ס' (2013). **אוריינות פוליטית: פוליטיקה ב/של ספרות ילדים**. **ספרות ילדים ונוער**, 134, 15-32.
- סמית, ש' (2002). **ג'יי. קיי. רולינג – הביוגרפיה** (א' יובל, מתרגם). תל-אביב: משכל.
- פדבה, ג' (2014). החיים בוורוד? יונים בוכיות, ברווזונים נשיים ופינגווינים מאוהבים בספרות ילדים קוורירית עכשווית. **עולם קטן**, 5, 135-153.
- צימרמן, מ' והיילברונר, ע' (עורכים). (1994). **פרקים מתוך "מאבקי" ("Mein Kampf") של אדולף היטלר** (ד' ירון, מתרגם). ירושלים: אקדמון.
- קונצוב, א' (1968). **באבי יאר: רומן-תעודה** (ש' אבן-שושן, מתרגם). תל-אביב: עם עובד.
- קולינס, ס' (2010). **משחקי הרעב** (י' אכמון, מתרגמת). אור יהודה: כנרת, זמורה-ביתן, דביר.
- קרן-יער, ד' (2007). **סופרות כותבות לילדים: קריאה פוסט-קולוניאליסטית ופמיניסטית בספרות ילדים עברית**. תל-אביב: רסלינג.
- קרשו, א' (2003). **היטלר – היבריס: 1936-1889** (ס' מילוא, מתרגמת). תל-אביב: עם עובד.
- קרשו, א' (2005). **היטלר – נמסיס: 1945-1936** (י' מילוא, מתרגם). תל-אביב: עם עובד.
- קרשו, א' (2012). **הסוף: התרסה וחורבן בגרמניה של היטלר, 1944-1945** (כ' גיא, מתרגמת). תל-אביב: עם עובד.

רודין, ש' (2013). "אגדה על שני נסיכים": ספרות קווירית לילדים ולנוער בישראל – בין ספרות קווירופובית וספרות קווירית משתמעת. **ספרות ילדים ונוער**, 134, 33-66.

רודין, ש' (2014). "מר נמלה ואדון חרגול": ממשל על חריצות לאלגוריה קווירית ופוסט-קולוניאליסטית. **ספרות ילדים ונוער**, 136, 21-38.

רוזנבאום, ר' (1999). **היטלר: מסע אל שורשי הרשע** (ב' קורות, מתרגם). תל-אביב: מטר.

רולינג, ג'ק (2000א). **הארי פוטר ואבן החכמים** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2000ב). **הארי פוטר וחדר הסודות** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2000ג). **הארי פוטר והאסיר מאזקבאן** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2001). **הארי פוטר וגביע האש** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2002א). **חיות הפלא והיכן למצוא אותן** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2002ב). **קווידיץ' בראי הדורות** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2003). **הארי פוטר ומסדר עוף החול** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2006). **הארי פוטר והנסיך הצוי הדם** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2007). **הארי פוטר ואוצרות המוות** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

רולינג, ג'ק (2008). **מעשיות בידל הפייטן** (ג' בר-הלל סמו, מתרגמת). תל-אביב: משכל.

שביט, ז' (1996). **מעשה ילדות: מבוא לפואטיקה של ספרות ילדים**. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

שביט, ז' (2000). ספרות ילדים עברית. **עולם קטן**, 1, 11-21.

שירר, ו' (1967). **עלייתו ונפילתו של הרייך השלישי: היסטוריה של גרמניה הנאצית** (ח' גליקשטיין, מתרגם, כרך א). ירושלים: שוקן.

Anatol, G. A. (Ed). (2003). *Reading Harry Potter: Critical essays*. Westport, Conn.: Praeger.

Eagleton, T. (1996). *Literary theory: An introduction* (2nd ed.). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Mzimba, L. (2003, February). *Chamber of secrets DVD interview with Steve Kloves and J.K. Rowling*. Retrieved from <http://www.accio-quote.org/articles/2003/0302-newsround-mzimba.htm>

Rowling, J. K. (2000, June 5). J.K. Rowling speaks at Harvard University Commencement. Retrieved from <http://www.jkrowling.com/>

Rowling, J. K. (2004, March 4). *JK Rowling's World Book Day Chat*. Retrieved from <http://www.accio-quote.org/articles/2004/0304-wbd.htm>